საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია

ქართული ენციკლოპედიის ი. აბაშიძის სახელობის მთავარი სამეცნიერო რედაქცია

იმიგრაცია

იმიგრაცია (

ცხოველთა ი. მათი პოპულაციის რეგულარული გადაადგილებაა ერთი საცხოვრებელი ადგილიდან მეორეში. ცხოველების გადაადგილება გულისხმობს ბუნების მიერ ბოძებული მოხმარების საგნების, და არა მათი წარმოებისათვის შრომის პირობების ძიებას. ესაა პრინციპული განსხვავება ცხოველთა სამყაროს ნებისმიერი პოპულაციის მიგრაციასა და მოსახლეობის მიგრაციას შორის. ცხოველთა ი. ყველაზე მეტად გავრცელებულია თევზებსა და ფრინველებში (გადამფრენი ფრინველები).

მოსახლეობის ი. ნიშნავს ერთი სახელმწიფოს (ან გარკვეული ტერიტორიის – კონტინენტის, რეგიონის, ოლქის, მხარის, რაიონის, ქალაქის, მუნიციპალიტეტის და სხვ.) მოსახლ. გარკვეული ნაწილის (მიგრანტების, ანუ გადასახლებაში მონაწილე ადამიანების) სხვა სახელმწიფოში (ან გარკვეულ ტერიტორიაზე – კონტინენტზე, რეგიონში, ოლქში, მხარეში, რაიონში, ქალაქში, მუნიციპალიტეტში და სხვ.) დროებით ან მუდმივ საცხოვრებლად გადასვლას. მოსახლეობის მიგრაციას (და მ. შ., ბუნებრივია, ი-საც) ნებისმიერი სახელმწიფოს განვითარებისთვის განსაკუთრებული საზოგადოებრივი მნიშვნელობა ენიჭება. იმ ტერიტორიისთვის, საიდანაც მოსახლეობა გაედინება, ეს არის ემიგრაცია, ხოლო სადაც მოსახლეობა სახლდება – ი. ტერმინები ი. და ემიგრაცია უფრო ხშირად გამოიყენება გარე მიგრაციული (ანუ სახელმწიფოთაშორისი) პროცესების დახასიათებისას.

ი. განპირობებულია სოც.-ეკონ., პოლიტ., ეთნ. (ეროვნ.), რელიგიური და სხვა მიზეზებით. ის უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებდა დედამიწის ცალკეული ნაწილების ათვისებაში. არსებითი, ზოგჯერ გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა მას მრავალი ქვეყნის (აშშ, კანადა,

ავსტრალია, ახალი ზელანდია, სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკა, ისრაელი, არგენტინა და სხვ.) მოსახლეობის ფორმირებაში.

ი. საგრძნობ გავლენას ახდენს როგორც გამოსვლის, ასევე ჩასახლების ადგილის (სახელმწიფოს) მოსახლ. რიცხოვნობის დინამიკაზე. მისი შედეგები განპირობებულია არა მხოლოდ იმიგრანტების რაოდენობით, არამედ მათი სქესობრივ-ასაკობრივი, ეთნ., რელიგიური და სხვ., სტრუქტურების თავისებურებებითაც. ი. იწვევს მოსახლ. სხვადასხვა ეთნ. ჯგუფების შერევას.

ი-ის გამომწვევ ეკონ. მიზეზებს მიაკუთვნებენ: იმიგრანტების გამოსვლის ადგილებში (ქვეყნებში) არსებულ არახელსაყრელ ეკონ. პირობებს, ინფლაციას, უმუშევრობას, ეკონ. კრიზისს, აგრეთვე განვითარებულ და განვითარებად ქვეყნებში ცხოვრების დონეთა მკვეთრ განსხვავებას, რის გამოც განვითარებადი ქვეყნების მოსახლეობა ცხოვრებისთვის ეძებს უფრო კომფორტულ პირობებს, ეკონ. კეთილდღეობას, მაღალანაზღაურებად სამუშაოს და ა. შ. მკვლევართა უმეტესობა ი-ის გამომწვევ გადამწყვეტ ფაქტორად სწორედ ეკონ. მიზეზებს მიიჩნევს.

ი-ის *პოლიტ.* მიზეზებს კი მიეკუთვნება ეროვნ., რასობრივი ან რელიგიური ნიშნით შევიწროვებისაგან გაქცევა – ე. წ. პოლიტმიგრანტები, დევნილები, სახელმწიფოებს შორის ეროვნ. უმცირესობების გაცვლა, უფრო სტაბილური *პოლიტ.* სიტუაციის მქონე ქვეყანაში გადასახლება, ასევე სხვისი ტერიტორიის ანექსია და მისი კოლონიზაცია. მათი გამომწვევი მიზეზებია რიგ ქვეყნებში შიგა და გარე კონფლიქტები, ასევე *პოლიტ.* და სამართ. არასტაბილურობა. უკანასკნელ წლებში დას. ქვეყნებმა თავიანთი სტაბილურობით მიიზიდეს დაახლ. 13 მლნ. ადამიანი, რ-ებმაც საკუთარი სამშობლო დატოვეს, რათა შეიარაღებული კონფლიქტებისა და დევნისაგან დაეცვათ თავი. *პოლიტ.* მიზეზით იმიგრირებულთა ძირითადი ნაწილი XX ს. 90-იანი წლების დასაწყისიდან გამოჩნდა. თავდაპირველად მიგრაციის მკვეთრი ზრდა გამოიწვია „ცივი ომის" დამთავრებამ, სსრკ-ის დაშლამ, ეთნ. კონფლიქტების გამწვავებამ და სამოქალაქო ომების გაჩაღებამ, რის შედეგადაც ადამიანთა უდიდესმა ნაწილმა დაიწყო იუგოსლავიის, აღმ. ევროპის, აზიისა და აფრიკის ტერიტორიებიდან დას. ევროპაში გადასვლა.

სამართლებრივი თვალსაზრისით ი. არის ორი სახის: ლეგალური (კანონით აღიარებული, ნებადართული) და არალეგალური (სახელმწიფოს ტერიტორიაზე მიგრაციული კანონის დარღვევით შესვლა ან ყოფნა).

ისტორიულად მოსახლ. ი-მ არსებითი როლი შეასრულა დედამიწის დასახლებაში, მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის მოსახლეობის რაოდენობის დინამიკასა და მათი დემოგრ. სტრუქტურის ფორმირებაზე.

მოსახლ. ი. ყველა ისტ. ეპოქისთვისაა დამახასიათებელი. ყველაზე მასშტაბური იყო ისეთი იმიგრაციული პროცესები, რ-ებიც თან სდევდა: ხალხების დიდ გადასახლებას ევროპაში (IV–VII სს.); არაბულ დაპყრობებს (VII–VIII სს.); თურქული და მონღოლური ხალხების ექსპანსიას (XI–XVII სს.); დიდი გეოგრ. აღმოჩენების ეპოქაში განხორციელებულ კონტინენტთაშორის მიგრაციებს (XV ს. შუა ხანები – XVII ს. შუა ხანები) – ძირითადად ევროპიდან ამერიკასა და ავსტრალიაში; ორ მსოფლიო ომთან დაკავშირებულ მოსახლეობის გადაადგილებებს; ბრიტანული ინდოეთის ორ დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ – ინდოეთად და პაკისტანად – გაყოფის დროს 16 მლნ-ზე მეტი ადამიანის გადასახლებას; ებრაელების ისრაელში რეპატრიაციასთან დაკავშირებულ მიგრაციებს; საბჭ. კავშირის დაშლის შედეგად დაწყებულ მიგრაციებს.

ი-ისთვის, როგორც მიგრაციის ერთ-ერთი კომპონენტისთვის, დამახასიათებელია ისეთივე ფუნქციები, რ-ებიც ახასიათებს ზოგადად მიგრაციულ პროცესებს.

ი-ის ზომებსა და ინტენსივობას მნიშვნელოვანწილად განაპირობებს მიმღები ქვეყნის ეკონ. მიმზიდველობა. ამიტომაც, რომელიმე ქვეყნის ან ტერიტორიის ი-ის მაღალი დონე მისი ეკონ. კეთილდღეობის საზომადაც შეიძლება იქნეს მიჩნეული, ანუ ეკონ. განვითარებული ქვეყნებისთვის უმეტესად დამახასიათებელია არა ემიგრაციული, არამედ იმიგრაციული პროცესები.

ი. მიმღები ტერიტორიის მოსახლ. რაოდენობრივ ზრდასთან ერთად, ყოველთვის იწვევს მის თვისებრივ ცვლილებებსაც მრავალი პარამეტრის (სქესის, ასაკის, ეროვნების, პროფესიის, განათლების დონისა და ა. შ.) მიხედვით. ი-ის მასშტაბების, ანუ მისი მოცულობისა და ინტენსივობის დონის დასახასიათებლად გამოიყენება როგორც აბსოლ., ასევე შეფარდებითი სტატისტ. სიდიდეები. უწინარეს ყოვლისა, ეს არის წლის განმავლობაში (თუმცა შესაძლებელია დროის სხვა ინტერვალიც) მოცემულ ტერიტორიაზე სხვა ტერიტორიიდან (როგორც ქვეყნის შიგა, ასევე ქვეყნის ფარგლებს გარედან) შემოსულთა რაოდენობა. ი-ის პროცესის შესწავლა-დახასიათებისათვის საჭირო ინფორმაციის წყაროებს წარმოადგენს: მოსახლეობის აღწერა, რ-შიც არის ცნობები მოცემულ დასახლებულ პუნქტში ცხოვრების ხანგრძლივობის შესახებ (ცხოვრობს დაბადებიდან, თუ ჩამოვიდა სხვა ქვეყნიდან ან ამავე სახელმწ. სხვა დასახლებული პუნქტიდან და – როდის); მიგრაციული პროცესების მიმდინარე სტატისტ. აღრიცხვა, რ-იც გულისხმობს აღწერებს შორის პერიოდში ი-ის შესახებ მონაცემების მიღებას (ეს მონაცემები აღწერის მონაცემებთან შედარებით ნაკლებად ზუსტია); მოსახლეობის სოციოლოგიურ-დემოგრ. გამოკვლევები (მათი მეშვეობით ხდება მიგრაციული ქცევის შესწავლა, რ-საც გაცილებით უფრო ლოკალური და მცირე მასშტაბები აქვს, ვიდრე მოსახლ. აღწერისას ან მიგრაციის მიმდინარე სტატისტ. აღრიცხვას).

მიუხედავად იმისა, რომ ი. ემიგრაციის გაგრძელებას წარმოადგენს (რომ არ ყოფილიყო ემიგრაცია, ანუ რომელიმე დასახლებული ადგილიდან ადამიანის წასვლა, გადასახლება, მაშინ არც მათ სადმე ჩასვლას, ანუ ი-ს ექნებოდა ადგილი), თავის მხრივ, მისი დასრულება არ ნიშნავს მხოლოდ საცხოვრ. ადგილის გამოცვლას. იგი გულისხმობს იმიგრანტის შეგუებას ახ. საცხოვრ. ადგილთან (ადაპტაციისა და მოწყობის საკმაოდ ხანგრძლივ პროცესებს). მისი დასაწყისი იმიგრანტის ახალმოსახლედ, ხოლო დასასრული კი ახალმოსახლის მკვიდრ მოსახლედ გადაქცევაა, რაც დაახლ. 10 წელს გრძელდება.

ი-ის შედეგია ისიც, რომ იმიგრანტთა გამოსვლის ადგილებში გაცილებით მაღალია მოსახლ. დემოგრ. დაბერების დონე (მოხუცთა ხვ. წ. მთელ მოსახლეობაში), ვიდრე მათი ჩასახლების ადგილებში. ამასთან, ი. უმეტესწილად აუმჯობესებს მიმღები მოსახლ. კვლავწარმოების რეჟიმსაც. ამიტომაც აუცილებელია ქვეყნის ერთიანი დემოგრ. პოლიტიკის ფარგლებში განსაკუთრებული ყურადღება მიექცეს ქვეყნის იმიგრაციული პოლიტიკის შემუშავებასა და ცხოვრებაში რეალიზებას ყველა იმ ფაქტორის გათვალისწინებით, რაც აუცილებელია ჩვენი ქვეყნის მოსახლეობის გამრავლებისა და წინსვლა-განვითარებისათვის. ი-ის რეგულირება ხდება თითოეული ქვეყნის მიერ შემუშავებული კანონმდებლობის შესაბამისად.

ლიტ.: ს ა ხ ვ ა ძ ე ა., იმიგრაციული პოლიტიკის სამართლებრივი საფუძვლები საქართველოში რუსეთთან შეერთების შემდეგ. კრ.: ახალი და უახლესი ისტორიის საკითხები, II (კრებული ეძღვნება ი. ჭავჭავაძის დაბადების 170-ე და გარდაცვალებიდან მე-100 წლისთავს), თბ., 2007; Народонаселение. Энциклопедический словарь, М., 1994; Р ы б а к о в с к и й Л. Л., Миграция населения – стадии миграционного процесса, М., 2001.

ა. სახვაძე